

POLITYKA GOSPODARCZA WOBEC MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW A ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

Dagmara K. Zuzek

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Streszczenie. Funkcjonowanie każdej gospodarki rynkowej oparte jest przede wszystkim na działalności małych i średnich przedsiębiorstw. Sektor ten postrzegany jest jako strategiczny ze względu na tworzenie nowych miejsc pracy oraz zalety mające istotny wpływ na rozwój regionalny. Polski rząd deklaruje coraz większe wsparcie wobec tego sektora. Właściwa polityka wobec MSP powinna uwzględniać dwa cele, tj. ogólne warunki rozwoju tego sektora oraz niwelowanie barier wpływających na ograniczenie ich funkcjonowania.

Słowa kluczowe: małe i średnie przedsiębiorstwa, obszary wiejskie, rozwój

WSTĘP

Sektor MSP spełnia określone funkcje społeczne i gospodarcze. Odgrywa istotną rolę w procesie zmian struktury przemysłowej kraju, inicjuje powstanie i rozwój nowych dziedzin produkcji oraz usług, zagospodarowuje i wchłania znaczne zasoby siły roboczej, jak również bierze udział w kształtowaniu ekonomicznej infrastruktury całego systemu gospodarczego m.in. przez rozwój kooperacji i podwykonawstwa.

Znaczenie sektora MSP w gospodarce wymusza zatem podjęcie przez właściwe instytucje rządowe, samorządowe konkretnych działań w sferze uregulowań administracyjnych i prawnych dotyczących rozwoju przedsiębiorczości i efektywności funkcjonowania tego sektora. Wprowadzenie określonych systemowych rozwiązań, stwarzających dogodne warunki do powstawania i dalszego rozwoju sektora small biznesu, umożliwia tym samym realizację przez niego różnorodnych społeczno-gospodarczych oczekiwań.

Celem artykułu jest przedstawienie ewolucji małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, jak również polityki regionalnej i strukturalnej rządu w zakresie dynamizowania rozwoju MSP.

POJĘCIE MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Wielkość danego przedsiębiorstwa to cecha, która w przekonaniu wielu przedstawicieli nauk zarządzania i podejmowanych przez nich analiz w istotny sposób wpływa na sprawność i ekonomiczną efektywność zarówno samych przedsiębiorstw, jak i możliwości rozwojowe całej gospodarki, w której funkcjonuje. Od dawna poszukuje się zatem ich optymalnej wielkości, co zresztą nie jest łatwym przedsięwzięciem.

W literaturze przedmiotu można wyróżnić dwa sposoby wyznaczenia wielkości przedsiębiorstwa, są to:

– kryteria ilościowe, opierające się na wykorzystaniu bezwzględnych miar wielkości, jak np. liczba zatrudnionych, wartość majątku trwałego czy też wartość sprzedaży (obrotu) itp.;

– kryteria jakościowe, odnoszące się do cech niemierzalnych, obejmujące m.in. takie czynniki, jak: innowacyjność, kreatywność czy też ich system zarządzania, na podstawie których można określić stan bądź miejsce firmy wśród pozostałych przedsiębiorstw [Piasecki 2001].

Zatem we wszystkich krajach Unii Europejskiej, w tym również w Polsce od dnia 1 stycznia 2005 r., zgodnie z rozporządzeniem Komisji Europejskiej Nr 70/2001 zmienionym przez rozporządzenie KE Nr 364/2004, obowiązuje następująca definicja małych i średnich przedsiębiorstw oraz mikroprzedsiębiorstw, bez względu na ich formę prawną [Dz.U. UE L 124 z 20.05.2003]:

– *mikroprzedsiębiorstwa* to te, które zatrudniają mniej niż 10 pracowników natomiast ich roczny obrót nie przekracza 2 mln euro i/lub całkowity bilans roczny nie może być wyższy niż 2 mln euro,

– *małe przedsiębiorstwa* to takie, które zatrudniają mniej niż 50 pracowników, a ich roczny obrót nie przekracza 10 mln euro i/lub bilans roczny nie przekracza sumy 10 mln euro,

– *średnie przedsiębiorstwa* czyli przedsiębiorstwa zatrudniające mniej niż 250 pracowników, a ich roczny obrót nie przekracza 50 mln euro oraz/lub wartość bilansu rocznego nie może przekroczyć 43 mln euro.

Pomimo istnienia różnych kryteriów i metod klasyfikacji małych i średnich gospodarstw uważa się, że posiadają one pewne wspólne, uniwersalne cechy, a które również odróżniają je od przedsiębiorstw dużych. Wśród tych cech można wyróżnić:

- system zarządzania – jeden (kilku) właściciel, który wykazuje osobiste zaangażowanie;
- przedsiębiorstwa są własnością indywidualną lub małej liczby właścicieli;
- ich działalność opiera się na lokalnym popycie i zasobach o nieskomplikowanej technologii;
- podstawa rozpoczęcia działalności i dalszego rozwoju w dużej mierze zależy od posiadania własnego kapitału;
- przedsiębiorstwa te nie mają dominującej pozycji na rynku, a więc działają w warunkach silnej konkurencji [Piasecki 2001].

EWOLUCJA ROZWOJOWA MSP W POLSCE

W rozwiniętej gospodarce niezbędne jest funkcjonowanie obok siebie zarówno sektora dużych, jak i sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Pomiedzy nimi występują często różne powiązania, bowiem przedsiębiorstwa mniejsze, działając w przemyśle, handlu i usługach, niejednokrotnie bywają kooperantami tych większych: dostarczają im np. konkretne części bądź zespoły do montażu złożonych wyrobów. Są to powiązania o charakterze komplementarnym, stwarzające warunki do wzajemnej współpracy między nimi.

Małe i średnie przedsiębiorstwa mogą uzyskać przewagę nad dużymi firmami m.in. w sytuacjach:

- sprawnej i szybkiej reakcji na zmieniające się otoczenie,
- łatwego wchodzenia w określone kooperacyjne układy przez szybkie tworzenie nowych miejsc pracy,
- otwarcia na wykorzystanie innowacji, które mogą być łatwiej weryfikowane przez rynkowe potrzeby,
- przedsiębiorczego wykorzystania różnych szans i okazji rynkowych,
- sprawnego przepływu informacji wewnątrz przedsiębiorstwa,
- działalności opartej przede wszystkim na zaspokajaniu konkretnych potrzeb występujących na lokalnym rynku,
- wyższej konkurencyjności, która możliwa jest do osiągnięcia w sytuacji ścisłej kontroli oraz redukcji kosztów [Skowronek-Mielczarek 2007].

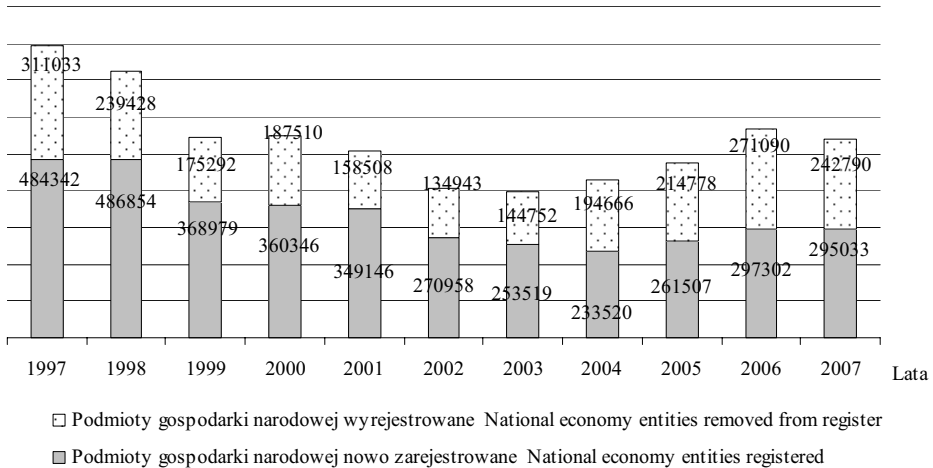
Analizując liczbę podmiotów funkcjonujących w naszej gospodarce w sektorze prywatnym i publicznym, zdecydowaną większość stanowią przedsiębiorstwa prywatnej własności. Udział sektora prywatnego w ogólnej liczbie podmiotów obecnie kształtuje się na poziomie 95%. Od 1997 do I półrocza 2007 roku liczba podmiotów gospodarczych wzrosła ogółem o ok. 40%. Struktura przedsiębiorstw ze względu na klasę wielkości (według kryterium zatrudnienia) od dawna pozostaje niezmienna. W grupie wszystkich podmiotów naszej gospodarki narodowej 99% stanowi sektor MSP. Zgodnie z danymi zawartymi w tabeli 1 pod względem ilościowym dominują mikroprzedsiębiorstwa (ok. 95%), następnie przedsiębiorstwa małe (ok. 4%), średnie (ok. 0,7%) natomiast przedsiębiorstwa duże o liczbie pracujących powyżej 250 osób mają zaledwie 0,1% udziału [PARP 2008].

W latach 2005–2007 najwięcej nowych jednostek powstawało w grupie mikro- i małych przedsiębiorstw, w pozostałych sytuacja była zmienna z tendencją zmniejszania się liczby średnich i dużych przedsiębiorstw. Najwięcej nowych przedsiębiorstw zarejestrowano w województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim, dolnośląskim, małopolskim i pomorskim, a najmniej między innymi w województwach: opolskim, świętokrzyskim, podlaskim czy podkarpackim. Należy dodać, że mimo wzrostu liczby przedsiębiorstw nowo zarejestrowanych jednocześnie malała liczba jednostek aktywnych przedsiębiorstw. Liczbę podmiotów nowo zarejestrowanych, jak i wykreślonych z rejestru REGON w latach 1997–2007 przedstawia rysunek 1.

Tabela 1. Podmioty gospodarki narodowej ze względu na liczbę pracujących w latach 1997–2007
 Table.1 Entities of the national economy by the number of employed persons in 1997–2007

Rok Year	Ogółem Total	Razem (mikro i MSP) = 100% Total (micro and SMEs) = 1 00		Podmioty ze względu na liczbę pracujących Entities by the number of employed persons					
		0–9	0–9 %	10–49	10–49 %	50–249	50–249 %	250–999	1000 i więcej 1000 and more
1997	2 596 890	—	—	—	—	—	—	—	—
2005	3 615 621	3 610 929	95,17	145 745	4,03	28 343	0,78	3 896	796
2006	3 636 039	3 631 364	95,15	147 393	4,05	28 406	0,78	3 863	812
Przyrost w stos. do 2005 r. Increase in rel. to 2005 r.	20 418	20 435	18 724	1 648	63	63	—	—33	16
2007	3 644 657	3 639 972	95,14	148 513	4,08	28 362	0,77	3 879	806
Przyrost w stos. do 2006 r. Increase in rel. to 2006 r.	8 618	8 608	7 532	1 120	—44	—44	—	16	—6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2008.
 Source: Author's own elaboration based on GUS data, 2008.

Rys. 1. Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane i wykreślone z rejestru REGON w latach 1997–2007

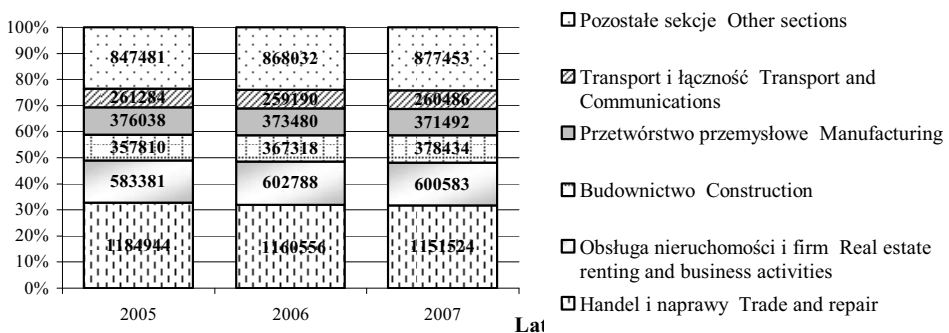
Fig. 1. Entities of the national economy: registered recently and removed from REGON register in 1997–2007

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2008.
 Source: Author's own elaboration based on GUS data, 2008.

Struktura branżowa przedsiębiorstw w latach 2005–2007 pozostaje względnie stabilna. Udział mikro-, małych i średnich podmiotów w podstawowych sekcjach gospodarki w latach 2005–2007 przedstawia rysunek 2.

Zgodnie z klasyfikacją PKD najwięcej przedsiębiorstw z sektora MŚP funkcjonowało w następujących sekcjach:

a) Handel i naprawy – stanowiły one ok. 35% wszystkich przedsiębiorstw tego sektora, gdzie działalność tą prowadziły przede wszystkim mikroprzedsiębiorstwa,

Rys. 2. Struktura branżowa mikro, małych i średnich przedsiębiorstw według sekcji PKD w latach 2005–2007

Fig. 2. Branch structure of micro, small and medium sized enterprises by GDP sections in 2005–2007

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2008.
 Source: Author's own elaboration based on GUS data, 2008.

b) Obsługa nieruchomości i firm, w której funkcjonowało ok. 16% podmiotów gospodarczych, przy czym branża ta również była zdominowana przez podmioty mikro,

c) Budownictwo, którym zajmuje się ok. 10% podmiotów gospodarczych analizowanego sektora, w tym dominującą rolę miały mikroprzedsiębiorstwa,

d) Przetwórstwo przemysłowe, przedsiębiorstwa tej sekcji stanowiły ok. 11,4% wszystkich jednostek gospodarczych sektora MŚP, gdzie największy udział przypadł na przedsiębiorstwa małe,

e) Transport i łączność, gdzie działalność tą prowadzi ok. 8% podmiotów gospodarczych zaliczanych do sektora MSP, w tym przede wszystkim największy udział miały mikroprzedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwa prowadzące inną działalność, funkcjonujące w pozostałych sekcjach stanowiły łącznie około 19% jednostek gospodarczych z sektora MSP.

POLITYKA REGIONALNA I STRUKTURALNA RZĄDU W ZAKRESIE DYNAMIZOWANIA ROZWOJU MSP

Działania podejmowane na rzecz rozwoju sektora MSP w naszym kraju podejmowane są na trzech poziomach: krajowym, regionalnym i lokalnym. Na płaszczyźnie centralnej za wsparcie MSP odpowiedzialne są agencje rządowe. Funkcje te pełni przede wszystkim Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP). Wsparcie ze strony regionu jest realizowane za pomocą regionalnych instytucji finansujących (RIF) przy współpracy z rządowymi agencjami PARP w celu realizacji zarówno programów krajowych, jak i wdrażania działań skierowanych do MSP, zawartych w strategii rozwoju regionalnego. Poziom lokalny tworzą zaś wyspecjalizowane doradcze jednostki o charakterze informacyjnym, szkoleniowym i finansowym w danej gminie. O określonej pomocy publicznej mogą ubiegać się te przedsiębiorstwa, które podejmują następujące działania w zakresie: nowych inwestycji, tworzą nowe miejsca pracy, zatrudniają określone grupy osób, korzystają z usług doradztwa, biorą udział w wystawach i targach, podejmują prace badawczo-rozwojowe itp. Pomoc publiczna ma głównie za zadanie tworzenie sprzyjających warunków, zachęt do podejmowania działań, których nie wymusza rynek, a które są istotne dla właściwego funkcjonowania poszczególnych elementów, jak i całej gospodarki [Misiąg 2005].

Działania naszego rządu podejmowane w odniesieniu do MSP, wynikające z przyjętych założeń polityki regionalnej zostały sformułowane m.in.:

- w Ustawie z dnia 12 maja 2000 r. definiującej warunki i formy wsparcia rozwoju regionalnego, gdzie zostały również określone zasady współpracy Rady Ministrów i organów rządowej administracji z władzami samorządu terytorialnego. Środki finansowe przeznaczone na stymulowanie regionalnego rozwoju mają być skierowane głównie na promocję przedsiębiorczości, szczególnie MSP, innowacji gospodarczych i transferu technologii oraz tworzenia nowych stałych miejsc pracy, poprawę infrastruktury technicznej i transportowej, które stwarzają większe możliwości realizacji konkretnych inwestycji gospodarczych,
- w Programie „Polska 2025 – Długookresowa Strategia Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju” przyjęty w lipcu 2000 r., w którym wskazano na następujące metody i na-

rzędzia stymulujące rozwój mikro-, małych i średnich firm m.in. : stworzenie systemu finansowego wsparcia MSP ułatwiającego im dostęp do obcych źródeł finansowania działalności, pozabankowych instytucji finansowego otoczenia (np. funduszy venture capital), zmniejszenie obciążeń podatkowych oraz uproszczenie systemu podatkowego, ułatwienie przedsiębiorcom dostępu do wiedzy w zakresie prowadzenia firmy – doradztwo, szkolenia itp., obniżenie kosztów pośrednich w kosztach pracy, finansowanie działalności eksportowej poprzez zastosowanie poręczeń i gwarancji oraz stworzenie warunków skłaniających do podejmowania inwestycji, transferu technologii i innowacji,

- w „Narodowej strategii rozwoju regionalnego na lata 2001–2006”, w której pomoc finansową skierowano zarówno do powstających, jak i istniejących już MŚP oraz instytucji finansowego ich otoczenia [Strużycki 2004].

Jednak brak wiedzy i znajomości określonych procedur związanych z wykorzystaniem pomocy regionalnej przez przedsiębiorców stanowi istotną barierę wykorzystania tego rodzaju źródeł zewnętrznego finansowania.

Polityka rolna ma na celu wspieranie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, głównie przez ich modernizację, zmianę struktury sektora rolniczego i tworzenie miejsc pracy w przetwórstwie rolno-spożywczym, usługach, handlu, gałęziach, które występują w otoczeniu wsi i są jej walorem. Zagadnienia te w odniesieniu do sektora MSP oznaczają skierowanie pomocy finansowej dla wsparcia procesów założycielskich, uruchomienie linii kredytów preferencyjnych oraz wszelką inną pomoc finansową ze strony państwa w powiązaniu z programami instytucji i organizacji międzynarodowych.

Polityka państwa skierowana do analizowanego sektora może zatem przybierać formę niezależnej deklaracji dotyczącej małego biznesu, albo może stanowić część ogólnogospodarczej strategii. Niezależnie od tego każdy kraj powinien opracować własną koncepcję wsparcia rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości poprzez sformułowanie najbardziej pożądaných kierunków i form promocji oraz instytucji, których zadaniem jest wypracowanie określonych zasad i instrumentów służących temu celowi. Podstawą do stworzenia ogólnych zasad polityki dotyczącej MSP, a więc wykształcenia sformalizowanych systemów promocji tego sektora w każdym kraju, powinny stać się takie czynniki, jak: okres doświadczeń związany ze wspieraniem small biznesu, rola i określone miejsce w gospodarce, które zajmuje istniejący już sektor MSP, podział wpływów na politykę wsparcia sektora mikro-, małej i średniej przedsiębiorczości pomiędzy rządem centralnym a władzami lokalnymi, istnienie właściwych ustaw, oświadczeń bądź innych formalnych deklaracji dotyczących polityki wsparcia MSP oraz podział wpływów politycznych i gospodarczych między małe i duże przedsiębiorstwa, które znajduje odzwierciedlenie w działalności stowarzyszeń, izb itp.

Polityka rządu wobec sektora MSP stanowi zatem ważny element w kreowaniu ich pozycji i konkurencyjności na rynku. Ma ona za zadanie stworzenie korzystnych prawnych i ekonomicznych warunków do dalszego ich wzrostu, jak również pełnego wykorzystania ich potencjału rozwojowego. Na jego kondycję wpływają bowiem łącznie istniejące makroekonomiczne uwarunkowania oraz pewne specyficzne czynniki charakterystyczne dla przedsiębiorstw analizowanego sektora. Stąd podejmowane działania powinny być prowadzone w dwóch równoległych płaszczyznach, a więc przez zastosowanie instrumentów wspólnych dla wszystkich przedsiębiorstw niezależnie od wielkości, głównie

w sferze krajowej polityki gospodarczej, uzupełnionych jednak instrumentami skierowanymi wyłącznie na potrzeby tego sektora.

Tematyka wspierania sektora MSP została również uwzględniona w określonych priorytetach pozostałych sektorowych programów operacyjnych m.in. w ramach Restrukturyzacji i Modernizacji Sektora Żywnościowego i Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

Do 2013 roku będą realizowane kolejne programy operacyjne, z których będą mogli skorzystać przedsiębiorcy oraz instytucje otoczenia biznesowego, a środki będą przeznaczone przede wszystkim na zmodernizowanie technologii stosowanych w przedsiębiorstwach, wspieranie innowacji i stymulowanie działań badawczo-rozwojowych przedsiębiorstw, jak również zachęcanie do tworzenia kooperacyjnych związków między przedsiębiorcami.

PODSUMOWANIE

Polityka rządu oraz makroekonomiczna sytuacja państwa ma istotny wpływ na otoczenie gospodarcze przedsiębiorstw. Ważne jest zatem, aby w tym przypadku wpływ ten sprzyjał rozwojowi mikro-, małej i średniej przedsiębiorczości szczególnie na szczeblu lokalnym i regionalnym. Wyrazem tego powinna być właściwa polityka regionalna zapewniająca zrównoważony i dynamiczny rozwój regionów, a przeciwdziałająca marginalizacji niektórych obszarów. Polityka ta stanowi istotną dziedzinę interwencji publicznej państwa, a pomoc dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw jest jej częścią. Wśród priorytetów realizowanej polityki regionalnej dotyczących sektora MSP należy wyróżnić: wspieranie inwestycji głównie poprzez stymulowanie powstawania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, podejmowanie działań przyciągających zagraniczny kapitał, szczególnie inwestycje korporacji międzynarodowych, podejmujących działalność eksportową oraz inwestycji związanych z komputeryzacją firm i wykorzystaniem w działalności Internetu, dotacje inwestycyjne na finansowanie części inwestycyjnej planów rozwoju, powstające jako efekt pomocy doradczej uzyskanej w ramach programu. Ważnym celem polityki państwa wobec sektora MSP jest również tworzenie organizacyjnej infrastruktury, a więc wspieranie rozwoju sfery instytucjonalnego otoczenia przedsiębiorczości, na którą składają się placówki pomocowe oferujące usługi doradcze, szkoleniowe oraz finansowe, wspomagające rozwój tych przedsiębiorstw. Wśród nich można wyróżnić: lokalne agencje rozwoju, inkubatory przedsiębiorczości, ośrodki wspierania biznesu czy też lokalne fundusze poręczeń kredytowych. Ich zadaniem jest również zapewnienie właściwego systemu edukacyjno-informacyjnego, prowadzącego do wzrostu innowacyjności i konkurencyjności tych przedsiębiorstw.

PIŚMIENNICTWO

- Misiąg F., 2005. Pomoc publiczna dla małych i średnich przedsiębiorstw, opracowanie zbiorowe, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Piasecki B., 2001. *Ekonomika i zarządzanie małą firmą*, Wydawnictwo Naukowe PWN, wyd. III zm. i uzupełn., Warszawa – Łódź.

- Skowronek Mielczarek A., 2007. Małe i średnie przedsiębiorstwa. Źródła finansowania, Wydawnictwo C. i H. Beck, wyd. III uaktualnione Warszawa.
- Strużycki M., 2004. Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.

ECONOMIC POLICY TOWARDS SME'S VERSUS RURAL DEVELOPMENT

Abstract. Each market economy functions basing primarily on small and medium-sized enterprises activities. This sector is perceived as a strategic one because of creating new jobs, which at current unemployment rate is not without importance, it is also a key factor in the process of economic growth. Proper policy targeted at SME's should take into account two goals: overall conditions of the development of SME's and intervention measures in other sectors and fields of policy.

Key words: small and medium enterprises, rural areas, development

Zaakceptowano do druku – Accepted for print 15.05.2009